

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ จังหวัดสมุทรปราการ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ, เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ, เพื่อบูรณาการการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ จังหวัดสมุทรปราการ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้กลุ่มตัวอย่างจากซึ่งเป็นพระสงฆ์และประชาชนในพื้นที่ ตามเขตการปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดสมุทรปราการ จำนวน ๒๙๗ รูป เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย และใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ สรุปผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

๑. สภาพปัญหาการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ จังหวัดสมุทรปราการ

จากประเด็นที่ได้จากผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากสภาพปัญหาเพื่อเสนอเป็นแนวทางในการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ จังหวัดสมุทรปราการ พบว่าพระสงฆ์ที่ออกไปเผยแผ่ธรรมะยังไม่มีความรู้ ไม่แตกฉานในหลักเท่าที่ควร ไม่รู้จักการวิเคราะห์บริบทผู้ฟัง ไม่รู้จักการถ่ายทอดในรูปแบบวิทยาการโลกยุคใหม่ การเทศน์ การบรรยายยังคงใช้ภาษาเก่าๆ เดิมๆ ตามจารีตประเพณี ทำให้เกิดปัญหาในการเผยแผ่ธรรมะ ในขณะที่พุทธศาสนิกชนไทย เกิดปัญหาการไม่เข้าใจภาษาธรรมะนี้ด้วย ซึ่งพอสรุปปัญหาได้ดังนี้ปัญหาลหลักที่พบกับชาวพุทธคือ (๑) ขาดกิจกรรมที่จะส่งเสริมให้เกิดปัญญา (๒) ไม่รู้ภาษาบาลีดีพอ (๓) ไม่เข้าใจความหมายที่พระสงฆ์สื่อ (๔) คนไทยใช้ภาษาไทยผิดเพี้ยน ขาดความจริงใจต่อกัน (๕) ชาวบ้านได้รับรู้คำ และความหมายของศัพท์มาจากสื่ออย่างผิด ๆ ปัญหาหลักที่พบจากพระสงฆ์คือ (๑) พระมีโอกาสดเทศนาน้อย (๒) พระสงฆ์ขาดประสบการณ์และขาดความมั่นใจ (๓) ขาดความรู้วิทยาการสื่อสารยุคใหม่ (๔) ไม่เข้าใจหลักธรรมอย่างลึกซึ้ง (๕) ขาดความรู้ด้านภาษายุคใหม่ เช่น ภาษาอังกฤษ

การเผยแผ่ธรรมะที่ไม่ได้ผลเท่าที่ควรนั้น ย่อมเกิดจากสาเหตุต่างๆ ปัจจัยที่เป็นสาเหตุในการเผยแผ่ธรรมะที่ไม่ประสบผลสำเร็จทั้งอดีตและปัจจุบัน สืบเนื่องมาจากปัจจัย ดังต่อไปนี้

-เรื่องการศึกษาพบว่า ไม่ว่าอดีตและปัจจุบันเป็นปัญหาขั้นพื้นฐานในการเข้าใจธรรมชาติตัวเองและหลักศีลธรรม

-เรื่องภาษา พบว่า ในอดีตและปัจจุบัน การใช้ภาษามีความแตกต่างกัน ในอดีตมีภาษาที่ใช้ในกลุ่มย่อยมากมาย แต่ละที่แต่ละเผ่ามีภาษาของตัวเอง การสื่อสารที่ต่างถิ่นจึงเป็นปัญหาส่วน

ในปัจจุบัน โลกแคบลงการสื่อสารก็ง่ายขึ้น แต่ภาษากลับเป็นอุปสรรคในการบอกกล่าวหรือแสดงเจตจำนงของตนเองให้แก่ผู้อื่นเข้าใจ อีกทั้งผู้คนที่เดินทางไปมาหาสู่กันทั่วโลก การเผยแพร่ธรรมะหากไม่เข้าใจภาษาท้องถิ่นนั้นก็ประสบผลสำเร็จยาก

-เรื่องการถ่ายทอดด้วยวิธีการในรูปแบบใหม่ๆ ที่น่าสนใจ แม้เนื้อหาธรรมะจะดีแค่ไหนแต่วิธีการถ่ายทอดไม่ชัดเจน ย่อมเกิดปัญหาการเข้าใจได้ วิธีการนี้จะนำมาซึ่งความสนใจ เมื่อคนสนใจวิธีการ เนื้อหาธรรมะก็น่าสนใจตามมาด้วย

-เรื่องเทศะ คือ ท้องถิ่นแต่ละที่อาจจะไม่เหมาะในการเผยแพร่ธรรมะ เช่น สถานที่ที่มีสงครามที่แห่งแล้ว สถานที่มีศาสนาอื่นๆ ที่เคร่งครัด ย่อมเกิดปัญหาในการเผยแพร่ธรรมะได้

-เรื่องวัยและเพศ ย่อมเกิดปัญหาได้ เด็กอาจจะยังไม่พร้อมที่รับธรรมที่ยาก คนแก่เกินไปก็ยากที่ฟังรู้เรื่อง ในขณะที่ผู้เผยแผ่เป็นพระสงฆ์ ที่ใกล้ชิดสตรีมากเกินไป

๔. แนวทางในการแก้ไขปัญหาเรื่องภาษาในการสื่อสารธรรมะ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้คือ

-ศึกษาเรียนรู้บริบททางสังคมให้กว้างเพื่อจะได้มองเห็นทัศนคติของสังคมว่าเป็นอย่างไร

-ศึกษาเรียนรู้วิธีการสื่อสาร วิทยาการโลกยุคใหม่ให้ทัน เพื่อปรับประยุกต์ในการนำเสนอ

-ปรับปรุงภาษาในการถ่ายทอดให้เป็นภาษาง่ายๆ ที่บุคคลทั่วไปเข้าใจนอกจากนี้ ยังมีคำแนะนำจากบุคคลที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ให้คำแนะนำแนวทางในการแก้ไขปัญหาครั้งนี้พระสงฆ์แนะนำให้ผู้เผยแผ่ธรรมะ ควรศึกษาเรียนรู้ให้มากขึ้นโลกยุคใหม่ ดังที่ พระระพีพร พุทธิสารโร, ดร.ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “สร้างรูปแบบและการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ให้เป็นองค์กรที่มั่นคงแข็งแรง มีการอบรมพระนักเทศน์พระเผยแผ่ เน้นคุณภาพของพระนักเผยแผ่ โดยจัดอบรมหลักสูตรเพื่อเพิ่มศักยภาพให้กับพระสงฆ์” และในขณะเดียวกันควรปฏิบัติธรรมให้เกิดปัญญาอย่างแท้จริงด้วยนักวิชาการแนะนำว่า ควรหาทางสร้างสรรค์ในการทำงานร่วมกันอย่างมีระบบที่ชัดเจน มีการจัดระบบการบริหารจัดการ การประเมินผลงานด้วยส่วนกลุ่มนักเรียนให้ข้อเสนอแนะว่า ควรนำเสนอธรรมสู่สาธารณชนในรูปแบบบันเทิง ผู้เผยแผ่ธรรมะควรใช้ภาษาที่ง่ายอยู่ในโลกความเป็นจริง และควรใช้ภาษาที่ร่วมสมัยด้วย

เพื่อขับเคลื่อนงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามนโยบายของ มส. คณะกรรมการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้จัดทำแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๕๓-๒๕๕๘ ขึ้น เพื่อเป็นนโยบายสำหรับนำไปปรับในการจัดทำเป็นแผนปฏิบัติการของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ซึ่งเนื้อหาสาระสำคัญของแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๘ ประกอบด้วย

๑. ยุทธศาสตร์ ที่ ๑ อุปถัมภ์ ส่งเสริม สนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒. ยุทธศาสตร์ ที่ ๒ เพิ่มและพัฒนาบุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีศักยภาพ และขีดความสามารถใน การเผยแผ่

๓. ยุทธศาสตร์ ที่ ๓ จัดกิจกรรมการเผยแผ่หลักธรรมด้วยรูปแบบ และวิธีการที่หลากหลาย

๔. ยุทธศาสตร์ ที่ ๔ สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างการจัดประชุมประชาพิจารณ์ตามเขตปกครองคณะสงฆ์ระดับหน
เมื่อผ่านกระบวนการขั้นตอนนี้แล้วจะได้นำเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของคณะกรรมการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ และนำเข้าสู่ที่ประชุมมหาเถรสมาคมเพื่อให้ความเห็นชอบและประกาศใช้
เป็นแนวทางในการทำงานต่อไป

๒. ความสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีการบริหารจัดการ

ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยได้แสดงความสอดคล้องกับรูปแบบวิธีการเผยแผ่กับแนวคิดและทฤษฎี
การบริหารจัดการต่อไปนี้

๑) ความสอดคล้องกับทฤษฎีการบริหารจัดการ

ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยได้แสดงความสอดคล้องรูปแบบบริหารจัดการการเผยแผ่กับทฤษฎีการ
บริหารจัดการต่อไปนี้

ก) ความสอดคล้องกับทฤษฎีการบริหารจัดการกูลิคและเออร์วิค (Gulick and Urwick)

รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ จังหวัด
สมุทรปราการ เป็นกระบวนการจัดการประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ ๗ ประการ หรือเรียกว่า
POSDCORB ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๑. การวางแผน (Planning) การวางแผนเป็นหลักการสำคัญมูลฐานของการบริหาร
จัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ จังหวัดสมุทรปราการ ถือว่าแผนงานเป็นหลัก
และเป็นรากฐานของการปฏิบัติงานทั้งปวง การวางแผนในรูปแบบการบริหารจัดการนั้นจะจัดเป็น
แผนระยะสั้น หรือแผนระยะยาว รูปแบบของแผนงานประกอบด้วยวัตถุประสงค์ นโยบาย แนว
ปฏิบัติและมาตรฐานของงาน ซึ่งในการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ
จังหวัดสมุทรปราการได้วางแผนงานและกรอบขั้นตอนการปฏิบัติไว้อย่างชัดเจนว่า จะทำอะไร
(What) จะทำอย่างไร (How) จะใช้เงินเท่าไร (How money) จะมอบหมายให้ใครทำ (Who) และจะ
กระทำเมื่อไร (When) นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการการเผยแผ่กำกับดูแล

๒. การจัดองค์การ (Organizing) เป็นการกำหนดงานควบคุมและบังคับบัญชาใน
ลักษณะหน่วยงานหลัก หน่วยงานที่ปรึกษา และหน่วยงานช่วย พร้อมทั้งกำหนด ช่วงการบังคับบัญชา
ไว้ด้วย ซึ่งรูปแบบดังกล่าวนี้ได้มีระเบียบว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งกำหนดโดยมหาเถร
สมาคม ไว้เรียบร้อยแล้ว พร้อมกับการจัดองค์การ คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ เข้ามาดำเนินการ
ตามลำดับขั้น เพื่อให้เกิดการสื่อสารความเข้าใจในองค์การเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ
สายการบังคับบัญชาและการติดต่อ

๓. การจัดบุคลากรสงฆ์ (Staffing) ซึ่งเป็นกระบวนการสรรหาและคัดเลือกบุคลากรสงฆ์
ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้ามาสู่การบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ
จังหวัดสมุทรปราการในส่วนของการบริหารจัดการการเผยแผ่ เนื่องจากบุคลากรสงฆ์ที่มีหน้าที่ในการ
เผยแผ่นั้น มีระดับพระสังฆาธิการทุกระดับชั้น พระธรรมทูต พระนักเทศน์ พระสอนพระปริยัติธรรม
พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา ฉะนั้น การได้มาของบุคลากรผู้เผยแผ่จำต้องมีการสรรหา คัดเลือก
เพื่อทำหน้าที่ในการทำงานเพื่อองค์กร

๔. การอำนวยการ (Directing) เป็นขั้นตอนของการสั่งการจากระดับพระสังฆาธิการ ที่ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ โดยเฉพาะอย่างเจ้าคณะพระสังฆาธิการผู้ปกครองในเขตนั้นๆ ถือว่าเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบในเขตนั้นๆ ในลักษณะของการสั่งการ ระเบียบ ข้อบังคับ

๕. การประสานงาน (Co-ordinating) เป็นการติดต่อสื่อสารภายในองค์กร โดยเฉพาะการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ จังหวัดสมุทรปราการ ได้แก่ พระนครศรีอยุธยา สระบุรี อ่างทอง เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร การประสานงานระหว่างหน่วยงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร การประสานงานเป็นขั้นหนึ่งของรูปแบบการบริหารจัดการ

กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติตามกำหนดเวลาและสถานที่ตลอดจนผู้รับผิดชอบ ทำให้ผู้เกี่ยวข้องทราบในเวลาใด ใครทำอะไร ที่ไหน และอย่างไร เป็นการสะดวก ทุกฝ่ายในการติดต่อประสานงานเกี่ยวกับกระบวนการของการผลิตและผลผลิตต่อไป

๖. การรายงาน (Reporting) ในการปฏิบัติหน้าที่ในการเผยแผ่ของบุคลากรสงฆ์ต้องมีการรายงานผลการปฏิบัติและการประชาสัมพันธ์ขององค์กร เริ่มจากการวางแผนการจัดองค์กร การบริหารงานบุคคล การสั่งการ การประสานงาน ต่อจากนั้นก็เป็นที่ขององค์กรสงฆ์ ส่วนหน่วยงานที่รับผิดชอบที่จะต้องติดตามผลว่าสิ่งที่ได้สั่งการหรือมอบหมายให้แก่ผู้ร่วมงานนั้น ผลการปฏิบัติงาน รุดหน้าหรือไม่เพียงใด มีอุปสรรคและข้อขัดข้องประการใด ผลการปฏิบัติงานสอดคล้องและบรรลุเป้าหมายขององค์กรหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อจะได้เป็นการประเมินผลงานขององค์กร และประเมินผลการปฏิบัติงานของเพื่อนร่วมงานด้วย และจะได้เป็นข้อมูลในการรายงานผลการปฏิบัติงานต่อผู้บังคับบัญชา และประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบด้วย

๗. งบประมาณ (Budgeting) รูปแบบการบริหารจัดการขององค์กรสงฆ์ ได้จัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมีระเบียบคำสั่งจากมหาเถรสมาคม เพื่อเพิ่มศักยภาพและการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมีภารกิจหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงบประมาณ มีภารกิจหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ ๒ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรก ได้แก่ การจัดทำงบประมาณซึ่งเป็นการวางแผนล่วงหน้าในการขอเงินเพื่อจัดซื้อหรือจัดจ้างหรือค่าใช้จ่าย และขั้นตอนที่สอง ได้แก่ การดำเนินการใช้เงินเพื่อจัดซื้อหรือจัดจ้างตามงบประมาณที่ได้รับนั้น

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ จังหวัดสมุทรปราการ เองจะต้องทราบบทบาทของตนเองเกี่ยวกับเทคนิคดังกล่าวในกระบวนการบริหารจัดการ จากกลุ่มทฤษฎีองค์กร จะเห็นได้ว่าเป็นทฤษฎีที่มุ่งเน้นการจัดการองค์กรโดยส่วนรวมที่เน้นในเรื่องของวิธีการปรับปรุงประสิทธิภาพ และประสิทธิผลทั้งหมดของกระบวนการดำเนินการ ตามระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้ให้คำจำกัดความของบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่าหมายถึง พระสังฆาธิการทุกระดับชั้น เลขานุการเจ้าคณะจังหวัด เลขานุการเจ้าคณะอำเภอ พระธรรมทูต พระนักเทศน์ พระวิปัสสนาจารย์ พระจริยานุเทศก์ พระปริยัตินิเทศก์ ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี ครูสอน พระปริยัติธรรมแผนกสามัญและครูสอนศีลธรรมในสถานศึกษา

บุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งหมดนี้ เป็นพระภิกษุพุทธสาวกที่ได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมและพัฒนา ให้มีอุดมการณ์ความสามารถ ทักษะและวิธีการในการนำหลักธรรม ทาง

พระพุทธศาสนาไปอบรมสั่งสอนประชาชนให้นำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบสัมมาชีพและดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขสอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสามารถจัดกลุ่มตามภาระหน้าที่โดยสรุปเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้

๑. กลุ่มเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ได้แก่ บุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประเภท พระสังฆาธิการทุกระดับชั้น เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัด และเลขาธิการเจ้าคณะอำเภอ รวมถึงพระจริยานิเทศที่ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยงานเจ้าคณะจังหวัด

๒. กลุ่มพระนักเผยแผ่โดยตรง ได้แก่ บุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประเภท พระธรรมทูต พระนักเทศน์ พระวิปัสสนาจารย์ และพระจริยานิเทศก์ (รวมทั้งพระบัณฑิต เผยแผ่พระพุทธศาสนา และพระภิกษุที่ปฏิบัติงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่เฉพาะ)

๓. กลุ่มครูพระผู้สอน ได้แก่ บุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประเภทพระปริยัตินิเทศก์ ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญและครูสอนศีลธรรมในสถานศึกษา

กลุ่มเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์

พระสังฆาธิการทุกระดับชั้น : พระสังฆาธิการ เป็นคำรวมตำแหน่งพระภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เริ่มใช้มาแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ จนถึงปัจจุบัน โดยมีกฎหมายตราสามดวง ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๐๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ กำหนดนาม เป็นครั้งแรก โดยเปลี่ยนคำว่า “พระคณาธิการ” มาเป็น “พระสังฆาธิการ” ให้สอดคล้องกับลักษณะกับลักษณะการคณะสงฆ์ รวมคำว่า พระสงฆ์ และ อธิการ เบน พระสังฆาธิการ แปลตามรูปศัพท์ว่า “พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์, “พระภิกษุผู้ทำงานคณะสงฆ์ โดยปีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง” ซึ่งในแม่บทท่านบัญญัติว่า หมายถึง “พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์” มีตำแหน่งดังนี้

๑) เจ้าคณะใหญ่

๒) เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค

๓) เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด

๔) เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ

๕) เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล

๖) เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

เจ้าคณะและเจ้าอาวาสดังกล่าวนี้ เป็นผู้ทำงานคณะสงฆ์อย่างมีอำนาจเต็มตามกฎหมายและครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด ส่วนรองเจ้าคณะ รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสจะมีอำนาจหน้าที่เต็มตามตำแหน่ง ก็เพราะได้รับการมอบหมายจึงบัญญัตินาม ว่า “พระสังฆาธิการ” ซึ่งเทียบได้กับข้าราชการของฝ่ายราชอาณาจักร ส่วนเลขาธิการเจ้าคณะ และเลขาธิการรองเจ้าคณะ หาได้เป็นพระสังฆาธิการไม่เพราะเป็นเพียงผู้ทำการเลขานุการ

โดยที่พระสังฆาธิการทุกระดับชั้น มีภาระหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ซึ่งตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้บัญญัติให้เจ้าอาวาสมีภาระหน้าที่ในการให้การศึกษาแก่อบรมสั่งสอนเผยแผ่หลักพระธรรมวินัยทั้งแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ รวมมีภาระหน้าที่

โดยตรงที่จะให้การบรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตร (เฉพาะเจ้าอาวาส ที่เป็นพระอุปัชฌาย์) อบรมสั่งสอนหลักพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ นอกจากนี้ พระสังฆาธิการตั้งแต่ระดับเจ้าคณะอำเภอขึ้นไปยังทำหน้าที่เป็นพระธรรมทูตฝ่ายบริหารและ พระธรรมทูตฝ่ายอำนวยการอีกด้วย ดังนั้น พระสังฆาธิการทุกระดับ จึงเป็นบุคลากรการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาทั้งตามพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ คำสั่งของมหาเถรสมาคม และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งในการบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้สนับสนุนประมาณให้ได้รับความสะดวกในการทำหน้าที่ อบรมสั่งสอนประชาชน

เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดและเลขานุการเจ้าคณะอำเภอ คือพระภิกษุที่มีวิทย์ฐานะความรู้ความสามารถทั้งทางธรรมและทางโลกเป็นที่ประจักษ์ ซึ่งได้รับความไว้วางใจจาก เจ้าคณะจังหวัด ให้ทำหน้าที่สนองงานด้านสารบรรณและหรืองานธุรการต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารปกครองสงฆ์ งานการศึกษาสงฆ์ รวมถึงงานอื่นๆ ตามภารกิจของคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน โดยเป็นพระภิกษุที่มีความเข้าใจในการจัดการประสานงานกิจการของคณะสงฆ์ในจังหวัดและ อำเภอที่สังกัดเป็นอย่างดี

เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดและเลขานุการเจ้าคณะอำเภอ แม้ส่วนใหญ่จะได้รับมอบให้ทำหน้าที่เกี่ยวกับงานสารบรรณ/ธุรการของการบริหารปกครองคณะสงฆ์และการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในจังหวัดและอำเภอที่สังกัด แต่จัดเป็นหนึ่งในบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนากลุ่มเจ้าคณะพระสังฆาธิการ เพราะเหตุว่าเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะอำเภอ ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชานั้น เป็นผู้มีบทบาทสำคัญโดยตำแหน่งในฐานะหัวหน้าหรือประธาน การดำเนินการส่งเสริมพัฒนางานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดและ อำเภอทุกประเภท เช่น เจ้าคณะจังหวัดทุกจังหวัด เป็นหัวหน้าศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัด เป็นประธานคณะกรรมการอำนวยการอบรมประชาชนประจำจังหวัด เป็นประธานคณะกรรมการ การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด เป็นประธานคณะกรรมการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประจำจังหวัด เป็นต้น ซึ่งพระภิกษุที่เป็นเลขานุการนั้นจะต้องเข้ามามีบทบาทขับเคลื่อนสนองงาน ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในตำแหน่งต่างๆ ของเจ้าคณะจังหวัดทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

กลุ่มพระนักเผยแผ่โดยตรง

ในที่นี้หมายถึง พระภิกษุที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก โดยนำหลักธรรมเข้าหาประชาชนทุกถิ่นที่ เป็นกลุ่มพระภิกษุที่ผ่านการฝึกอบรมวิธีการ หลักการอธิบายธรรมและเป็นผู้มีความรู้และปฏิบัติดี แล้วทำหน้าที่เปรียบเสมือนทูตทางธรรม คือเป็นผู้นำหลักธรรม คำสอนทางพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่แก่ประชาชนถึงถิ่นที่อยู่อาศัย โดยยึดหลักปฏิบัติตามพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าทรงประทานแก่พระอรหันตสาวก ๖๐ รูป ก่อนจะทรงส่งไปประกาศพระพุทธศาสนาครั้งแรก ซึ่งในที่นี้กล่าวคือ “พระธรรมทูต” โดยจำแนกเป็นทั้งพระธรรมทูตฝ่ายอำนวยการ พระธรรมทูตฝ่ายบริหาร และพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการหรือพระธรรมทูตทั่วไป ดังนี้

พระธรรมทูตฝ่ายอำนวยการ ก็คือพระสังฆาธิการเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูง (เจ้าคณะใหญ่ และหรือกรรมการมหาเถรสมาคม) มีสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะ รองสมเด็จพระราชาคณะ หรือเป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม แต่งตั้งให้ทำหน้าที่อำนวยการกำกับควบคุมการดำเนินงานพระธรรมทูตในสำนักงานกองงาน พระธรรมทูต โดยกำหนดตำแหน่งเป็นแม่กองงานพระธรรมทูต รองแม่กองงานพระธรรมทูต หัวหน้าและรองหัวหน้าสำนักแม่

อบรมพระธรรมทูต ผู้ตรวจการงานพระธรรมทูต พร้อมทั้ง กำหนดให้มีพระสังฆาธิการทำหน้าที่เป็นเลขานุการของแต่ละท่าน นับตามจำนวนตำแหน่งได้ ๑๕ รูป

พระธรรมทูตฝ่ายบริหาร ได้แก่ พระสังฆาธิการเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ระดับชั้น เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และรองเจ้าคณะอำเภอที่ได้รับแต่งตั้งจากแม่กองงานพระธรรมทูตให้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้า รองหัวหน้า สายงานพระธรรมทูต ๙ สาย หัวหน้า รองหัวหน้าศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัด หัวหน้า รองหัวหน้าหน่วยปฏิบัติการงานพระธรรมทูตอำเภอ พร้อมทั้งพระภิกษุบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ทำหน้าที่เป็นเลขานุการของหัวหน้าแต่ละรูป และพระภิกษุที่ทำหน้าที่ประจำ ศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัด ปัจจุบันมีจำนวน ๑,๙๓๓ รูป

พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการหรือพระธรรมทูตทั่วไป คือพระภิกษุที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำหน่วยปฏิบัติการงานพระธรรมทูตอำเภอ โดยต้องผ่านกระบวนการ แก่อบรมตามหลักสูตรการแก่อบรมพระธรรมทูตจากสำนักแก่อบรมพระธรรมทูตของคณะสงฆ์ซึ่งพระภิกษุที่มีคุณสมบัติเข้ารับการอบรมนั้น นอกจากจะมีวิทยฐานะสำเร็จการศึกษา พระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอกและหรือหรือเปรียญธรรม ๓ ประโยค ขึ้นไปแล้ว ต้องได้รับการพิจารณาคัดเลือกจากคณะกรรมการสงฆ์ของแต่ละจังหวัด คือ หัวหน้าศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัด ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ระดับจังหวัด (เจ้าคณะจังหวัด) เป็นผู้รับรองส่งเข้าอบรม โดยต้องมีศรัทธาอุดมการณ์ยึดมั่นในหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นที่ประจักษ์ เมื่อผ่านการอบรมตามหลักสูตรได้รับวุฒิบัตร จากสำนักแก่อบรมพระธรรมทูตแล้ว จึงจะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการ โดยกองงานพระธรรมทูตเป็นผู้ออกบัตรประจำตัวรับรองการเป็นพระธรรมทูตให้ไว้เป็นหลักฐาน ในการขึ้นทะเบียนเป็นพระธรรมทูตที่สมบูรณ์ และสามารถปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ในการอบรม พัฒนาคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียน เยาวชน และประชาชนทั่วไป ในเขตพื้นที่ รับผิดชอบ คือ จังหวัด ตำบล อำเภอหมู่บ้านหรือพื้นที่ที่กำหนด

พระภิกษุที่ผ่านการหลักสูตรการฝึกอบรมพระธรรมทูตนั้นนับว่าเป็นบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพ เพราะเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งเชิงรับและเชิงรุกอย่างมีประสิทธิภาพจากกระบวนการฝึกอบรมเพื่อเป็น พระธรรมทูตในประเทศตามหลักสูตรการฝึกอบรมมาเป็นอย่างดี ซึ่งพร้อมที่จะทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ประชาชนทุกหมู่เหล่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยที่กองงานพระธรรมทูต ซึ่งมีหน้าที่อำนวยการบริหารจัดการงานพระธรรมทูตของคณะสงฆ์โดยตรง ได้มีนโยบายให้สำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตทำหน้าที่ในการฝึกอบรม พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการเป็นประจำทุกปี โดยวางเป้าหมายให้มีพระธรรมทูตประจำตำบล ตำบลละ ๑ รูป จากตำบลทั่วประเทศ จำนวน ๗,๒๕๕ ตำบล ดังนั้น เพื่อให้พระภิกษุมีความรู้ ความสามารถและทักษะด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามรูปแบบการดำเนินงานพระธรรมทูต โดยให้มีจำนวนพระธรรมทูตเพิ่มมากขึ้นกระจายอยู่ทั่วทุกพื้นที่ตำบล สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในฐานะหน่วยงานของรัฐที่รับสนองงานคณะสงฆ์ จึงจัดตั้งงบประมาณอุดหนุนกองงาน พระธรรมทูตโดยสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตการเพื่อดำเนินการฝึกอบรมพัฒนาสร้างพระภิกษุทั่วไป ให้สามารถทำหน้าที่เป็นพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี โดยกำหนดเป้าหมายให้มีการ

ฝึกอบรมพระธรรมทูตปีละ ๒ รุ่น รุ่นละ ๑๒๕ รูป รวม ๕๐๐ รูป และจัดให้มีการประชุมสัมมนาพระธรรมทูตทั่วประเทศปีละ ๑ ครั้ง ปัจจุบัน มีพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติที่ผ่านการอบรมแล้ว จำนวน ๓,๓๐๙ รูป

กลุ่มครูพระผู้สอน

๓.๑ พระปริยัตินิเทศก์ คือพระภิกษุที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม ได้รับการแต่งตั้งจากเจ้าคณะจังหวัดให้ปฏิบัติหน้าที่ด้านการนิเทศ การศาสนศึกษา (คือการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี) และการศึกษาสงเคราะห์ โดยส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุเถระที่มีความรู้ความสามารถในด้านวิชาการและใส่ใจศึกษาหาความรู้ อยู่เสมอมีความสามารถในการนิเทศการศึกษา มีปฏิปทาน่าศรัทธาเลื่อมใส มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความอดทนและเสียสละ มีภาวะความเป็นผู้นำ และรู้จักบทบาทและหน้าที่ของตนเอง

พระปริยัตินิเทศมีประวัติการดำเนินโครงการส่งเสริมสนับสนุนมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๘ โดยหน่วยงานของรัฐที่รับสนองงานคณะสงฆ์ในขณะนั้นได้ดำริให้มีการแต่งตั้งพระปริยัตินิเทศก์ขึ้น เพื่อช่วยในการพัฒนาครูผู้สอนและส่งเสริมการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งนี้ ก็ด้วยปรารถนาถึงความสำคัญและปัญหาของการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมว่า ผลสัมฤทธิ์ในเชิงคุณภาพและปริมาณจะเพิ่มขึ้นหรือลดลงของจำนวนผู้สอบไล่ได้ในการสอบพระปริยัติธรรม สนามหลวงในแต่ละปีการศึกษานั้น ครูผู้สอนนับว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างมากที่จะทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ดังกล่าว แต่เนื่องจากการศึกษาพระปริยัติธรรมได้ดำเนินการเรียนการสอนมาในรูปแบบที่สอนท่อง ตามที่ทางวัดนั้นๆ ได้จัดให้มีการเรียนพระปริยัติธรรมขึ้น และครูผู้สอนส่วนใหญ่ก็ได้ศึกษาหรือผ่านกระบวนการเรียนการสอนในหลักสูตรวิชาครูมาโดยตรง ซึ่งนับเป็นจุดอ่อนสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้กระบวนการถ่ายทอดเนื้อหาวิชาหรือเทคนิควิธีการต่างๆ ในการเรียนการสอนไม่สมบูรณ์เพียงพอเท่าที่ควร อันเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้นักเรียนขาดความสนใจ กอปรกับไม่มีสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมและทันสมัย อีกทั้งครูผู้สอนเอง ก็มิได้เตรียมการสอนให้พร้อมอย่างเต็มที่ จึงทำให้การเรียนการสอนไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ซึ่งย่อมมีผลกระทบต่อการศึกษาและการพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ดังที่ปรากฏอยู่แล้ว ดังนั้น เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนการสอนและเสริมสร้างทักษะแก่ครูผู้สอน รวมถึงเพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ในด้านคุณภาพและปริมาณของผู้เรียน ทั้งพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ให้มากขึ้น อันเป็นการส่งเสริมการศาสนศึกษาให้เป็นไปตามนโยบายแห่งความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ หน่วยงานที่รับสนองงานคณะสงฆ์ในขณะนั้น จึงได้จัดโครงการอบรมครูสอนเพื่อเตรียมความพร้อมในการเป็นพระปริยัตินิเทศก์ โดยในเบื้องต้น ได้รับความเมตตาจากเจ้าคณะจังหวัดในการพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้ปฏิบัติหน้าที่ครูสอน ที่เห็นสมควรให้เข้าอบรมเพื่อแต่งตั้งเป็นพระปริยัตินิเทศก์ เมื่อผ่านการอบรมแล้ว ก็เสนอเจ้าคณะจังหวัดแต่งตั้งเป็นพระปริยัตินิเทศก์ ปฏิบัติหน้าที่ในด้านการศาสนศึกษาในจังหวัดที่สังกัด โดยกำหนดหน้าที่อันเป็นภารกิจหลักไว้คือ การนิเทศการศึกษาและครูผู้สอนเพื่อช่วยเหลือ และส่งเสริมด้านต่างๆ เช่น วิชาการ สื่อการสอน การแนะแนว จิตวิทยาการสอน เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพครูผู้สอน รวมถึงการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ตลอดจนการช่วยเหลืองานศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ตามที่เจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าคณะจังหวัดมอบหมาย

สำหรับคุณสมบัติของพระปริยัตินิเทศก์แต่เดิมคือ ในครั้งแรกๆ นั้น ได้กำหนดให้มีวิทยฐานะเป็นเปรียญเอกขึ้นไป โดยการดำเนินโครงการอบรมครูสอนพระปริยัติธรรม เพื่อเตรียมเป็นพระปริยัตินิเทศก์ในรุ่นแรกๆ นั้น ได้กำหนดไว้จังหวัดละ ๑-๓ รูป ทั่วประเทศ และจัดอบรมอยู่ ๔๕ วัน ณ เขตปกครองคณะสงฆ์หนกลาง โดยนิมนต์พระภิกษุผู้เป็นครูสอน จากทั่วประเทศตามที่เจ้าคณะจังหวัดพิจารณาให้เข้าอบรม ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเพิ่มเติมเสริมความรู้ ในด้านวิชาการต่างๆ อันเกี่ยวกับหลักการนิเทศการศึกษา การนิเทศครูผู้สอน หลักการสอนทั่วไป คุณสมบัติครูสอนที่ดี เป็นต้น นอกจากได้เพิ่มเติมเสริมทักษะในด้านเทคนิคและวิธีการสำคัญ ต่างๆ ที่เกี่ยวกับการนิเทศและการเรียนการสอนแล้ว ยังได้เพิ่มเติมในเรื่องที่พึงศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจและสามารถปฏิบัติได้ เพราะเป็นเรื่องสำคัญอย่างหนึ่งในกระบวนการนิเทศคือ เรื่องการเขียนโครงการ การเขียนแผนการสอน การประเมินผลการเรียน และการรายงาน ผลการปฏิบัติงานในแต่ละปีการศึกษาด้วย

สำหรับการปฏิบัติหน้าที่ในการออกนิเทศของพระปริยัตินิเทศก์ในสมัยแรกๆ นั้น นิยมดำเนินการในรูปแบบหมู่คณะ คือกำหนดนัดหมายครูสอนของสำนักศาสนศึกษาวัดต่างๆ ในเขตตำบล อำเภอ หรือจังหวัด ให้ประชุมพร้อมกัน ณ วัดใดวัดหนึ่งที่เห็นสมควร เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการนิเทศในแต่ละครั้ง และบางครั้งก็ออกไปยังสำนักศาสนศึกษาวัดต่างๆ ในตำบล ท้องถิ่นนั้นตามที่กำหนดนัดหมายไว้ล่วงหน้าแล้ว ซึ่งเป็นการไปในลักษณะเยี่ยมเยียน และถือโอกาสทำการนิเทศครูผู้สอนหรือสนทนากับเจ้าอาวาส บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา พระปริยัติธรรม เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและรับทราบถึงความเป็นไปของการเรียน การสอนในวัดนั้นด้วย

ปัจจุบันพระปริยัตินิเทศก์ทั่วประเทศ มีจำนวน ๖๑๕ รูป โดยพระปริยัตินิเทศก์ ส่วนใหญ่ได้ดำรงสมณศักดิ์และตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ในระดับต่างๆ เป็นพระครูสัญญาบัตร และเป็นพระราชาคณะก็มี ตั้งแต่ชั้นสามัญถึงพระราชาคณะเจ้าคณะรอง (รองสมเด็จพระราชาคณะ) ผู้ที่ได้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ก็มีในหลายระดับ มีตั้งแต่เจ้าอาวาส เป็นต้น พระปริยัตินิเทศก์ มีหลายรูปที่ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะภาคหรือเป็นเจ้าคณะจังหวัด โดยนอกจากจะได้เอาใจใส่ ต่อภาระหน้าที่ในการนิเทศการศึกษาและการช่วยเหลือกิจการงานคณะสงฆ์ในด้านการศาสนศึกษา แล้ว ยังชวนช่วยหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอและได้ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนในระบบการศึกษาทางโลกจนได้สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาสูงๆ ชั้นปริญญาโทหรือปริญญาเอก (ดร.) ก็มี จำนวนหลายรูป บางรูปเป็นพระมหาเถระมีพรรษาชุกชุมแล้ว แต่ยังมีวิริยะศึกษาเล่าเรียน จนสำเร็จปริญญาเอก ซึ่งนับเป็นแบบอย่างที่ดีที่พึงประสงค์ของคณะสงฆ์และเป็นที่เจริญศรัทธา แก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป

๓.๒ ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี คือพระภิกษุเถระที่มีภูมิรู้ภูมิธรรม เข้มแข็ง มีวิทยฐานะทางการศึกษาพระปริยัติธรรมชั้นสูง ได้รับแต่งตั้งจากเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ให้ทำหน้าที่เป็นครูสอนถ่ายทอดองค์ความหลักพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรการศึกษา พระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์โดยประจำอยู่ในวัดที่ตนสังกัดหรือวัดที่เป็นสำนักเรียน/สำนัก ศาสนศึกษาทั่วประเทศ ปัจจุบันมีครูสอนพระปริยัติธรรมทั่วประเทศที่ได้รับการสนับสนุน งบประมาณจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำนวน ๕,๐๐๐ รูป จำแนกเป็นครูสอน แผนกธรรม ๓,๔๕๐ รูป และครูสอนแผนกบาลี ๑,๕๕๐ รูป

๓.๓ ครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา คือพระภิกษุที่มีความสามารถในการถ่ายทอดวิชาความรู้ มีวิทยฐานะทั้งทางธรรมและทางโลก แล้วได้รับแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ เป็นครูสอน

ประจำโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาทั่วประเทศ จำนวน ๔๑๔ โรง โดยปัจจุบัน มียอดจำนวนพระภิกษุที่ทำหน้าที่ดังกล่าว ๙๙๑ รูป

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการจัดการศึกษาโดยพระสงฆ์ในวัดที่มีความพร้อมด้านอาคารสถานที่และบุคลากรทางการศึกษาจัดขึ้นเพื่อให้เด็กและเยาวชนที่มีฐานะยากจนเข้ามาบวชเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนาได้มีโอกาสศึกษาวิชาสามัญควบคู่ไปกับการศึกษาพระปริยัติธรรม กล่าวคือ เป็นการจัดการศึกษาแบบระบบโรงเรียนภายในวัด สำหรับเด็กและเยาวชนที่บวชเป็นสามเณรที่จะต้องเรียนทั้งนักธรรมบาลีและหลักสูตรสามัญศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของคณะสงฆ์ที่เห็นสมควรให้มีหลักสูตรพระปริยัติธรรมเพิ่มขึ้นอีกแผนกหนึ่ง คือหลักสูตร พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ศึกษาได้มีโอกาสบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ ทั้งทางโลกและทางธรรม โดยอยู่ในการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในลักษณะการจัดการศึกษาสงเคราะห์ เพราะเป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งให้เด็กและเยาวชนที่มาจากครอบครัวยากจนและด้อยโอกาสทางการศึกษาเข้ามาบวชเป็นสามเณร เพื่อศึกษาเรียนรู้หลักพุทธธรรมนำชีวิตควบคู่ไปกับวิชาการทางโลก ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชน ผู้เป็นบุตรหลานชาวบ้านที่มีฐานะยากจนเข้ามารับการปลูกฝังอบรมศีลธรรม ได้ศึกษาเรียนรู้หลักธรรมประยุกต์ในพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ มีความสุขความเจริญก้าวหน้าอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างปกติสุข

๓.๔ ครูพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา คือพระภิกษุที่มีความสามารถในการถ่ายทอดวิชาการพระพุทธศาสนาในเชิงประจักษ์ โดยส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุที่เป็นนิสิตนักศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งที่กำลังศึกษาและหรือสำเร็จการศึกษาปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต/ ศาสนศาสตรบัณฑิต ซึ่งมีความรู้ความสามารถทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติเป็นอย่างดี ได้รับการพัฒนาศักยภาพผ่านหลักสูตรการอบรมเป็นครูพระสอนศีลธรรมแล้วได้รับการพิจารณาคัดเลือก ให้เข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงอบรมสั่งสอนหลักศีลธรรมแก่นักเรียนในสถานศึกษากลุ่มเป้าหมาย ทั้งระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา และเพื่อปลูกฝังให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้คุณธรรม สามารถนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการพัฒนาคูณภาพชีวิต ได้อย่างเหมาะสมและมีความสุขนับว่าเป็นกลุ่มพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม นักเรียนนักศึกษาตามนโยบาย “คุณธรรมนำความรู้สู่สถานศึกษา” โดยได้รับงบประมาณอุดหนุนค่าตอบแทนจากรัฐผ่านมหาวิทยาลัยสงฆ์ ปัจจุบันมียอดจำนวนครูพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาทั่วประเทศ ๑๗,๙๔๒ รูป

๒. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ

ความสอดคล้องกับทฤษฎีการบริหารจัดการของ เฮนรี ฟาโยล (Henry Fayol) กล่าวไว้ ๕ ประการ เช่นเดียวกันกับการบริหารจัดการ ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๑. ด้านการวางแผน (P=Planning) การบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ จังหวัดสมุทรปราการ จะต้องทำสำหรับกิจกรรมหนึ่งกิจกรรมใด ความสำเร็จของการ

วางแผนขึ้นอยู่กับการวิเคราะห์ข้อมูลในอดีต การตัดสินใจในปัจจุบันและการประเมินสภาพแวดล้อมของอนาคต

๒. ด้านการจัดองค์การ (O=Organizing) การจัดระเบียบโดยการนำเอาส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมารวมกันในรูปของส่วนรวม เพื่อให้การใช้อำนาจบริหารงานและเป็นศูนย์อำนาจการให้งานดำเนินลุล่วงเป้าหมายที่กำหนดไว้

๓. ด้านการบริหารงานบุคคลากร (S=Staffing) การบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ จังหวัดสมุทรปราการ จะต้องจัดหาคนให้มีความเหมาะสมกับลักษณะของงาน ด้วยมุมมองขององค์กรและข้อกำหนดของการสรรหาบุคคลากร โดยใช้ข้อมูลการวางแผนทรัพยากรมนุษย์ เพื่อนำมาตัดสินใจที่จะเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติของลูกจ้างที่ดีเข้ามาทำงานให้กับองค์กร

๔. ด้านการอำนวยการ (D=Direction) จะต้องหาทางเลือกอยู่ตลอดเวลาว่าจะทำอะไร ใครเป็นคนทำ ทำที่ไหน เมื่อไร และบางครั้งก็ต้องคิดว่าทำอย่างไร

๕. ด้านการควบคุม (C=Controlling) เป็นวิธีการตรวจสอบ ดูแลและควบคุมกระบวนการทำงานการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ จังหวัดสมุทรปราการ

จะเห็นได้ว่า กระบวนการดำเนินตามภารกิจขององค์กรปกครองคณะสงฆ์สามารถที่จะก่อให้เกิดการการเผยแผ่ธรรมให้มีความสามารถ มีทักษะ และมีศักยภาพในการบริหารจัดการองค์กรปกครองคณะสงฆ์ให้เกิดคุณภาพในการทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาอย่างมาก

จากความสอดคล้องในเรื่องแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ก็ได้ดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งการกิจดังกล่าวมานั้น มีบางประการกำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายเถรสมาคม แต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตประเพณีที่ปฏิบัติตามสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้ ส่วนคณะกรรมการบริหารกิจการของวัดนั้น ได้รับเชิญจากเจ้าอาวาสให้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารวัด เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระภิกษุสามเณร เป็นคณะกรรมการ ไวยาจักรและศิษย์วัด จะร่วมมือกันในการบริหารภารกิจ ๖ ประการของวัดซึ่งมีอยู่ให้สำเร็จลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์และนโยบาย

๑. สภาพโดยทั่วไปผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์อายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี และส่วนมากเป็นพระสงฆ์ที่ไม่มีพรรษา มีวุฒิการศึกษานักธรรมชั้นตรี ไม่มีวุฒิเปรียญธรรมและการศึกษาทางสามัญต่ำกว่าปริญญาตรี

๒. เกี่ยวกับระดับการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการอยู่ในระดับมากทุกด้าน ในแต่ละด้านสามารถสรุปผลได้ ดังนี้

๒.๑ การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ ด้านการวางแผน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า

๑. พระสังฆาธิการ มีแนวคิดในการวางแผนบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ตามกฎระเบียบของวัด หรือไม่อยู่ระดับปานกลาง นอกนั้นอยู่ในระดับมากที่ทุกข้อ

๒.๒ การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ ด้านการจัดองค์การ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ มีองค์ประกอบในการทำงานเผยแผ่ตามนโยบายในการเผยแผ่ ตามที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชา มีการสนับสนุนทุนและรางวัลเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจแก่ทีมงานด้านการเผยแผ่ มีการจัดองค์การตามวัตถุประสงค์ของการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ชัดเจน มีการจัดฝึกอบรม สัมมนา ทัศนศึกษานอกสถานที่ เพื่อส่งเสริมทักษะประสบการณ์จริงให้แก่ทีมงานด้านการเผยแผ่ มีทีมงานในการเผยแผ่ ทั้งวัสดุสิ่งของ เครื่องอุปกรณ์ ในการดำเนินงานที่มีคุณภาพตามนโยบายเชิงปฏิบัติ และมีการแบ่งงานให้พระภิกษุสามเณรทำหน้าที่เผยแผ่ ตามความสามารถโดยได้คัดเลือกมาความสมัครใจทุกรูปตามลำดับ

๒.๓ การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ ด้านการบริหารงานบุคคล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ มีการสนับสนุนและพัฒนาให้ทีมงานและบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่ผลงานทางวิชาการ มีการสรรหาและแต่งตั้งบุคลากรเข้ารับหน้าที่อย่างเหมาะสมกับความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล การจัดหาวิทยากรมาให้ความรู้แก่ทีมงานและบุคลากร เช่น การเทศน์ การบรรยาย การพูด การแนะนำ การสอนจิตวิทยา ข่าวสาร เทคโนโลยี อินเทอร์เน็ต เป็นต้น มีการส่งเสริมทีมงานและบุคลากร เข้าประชุม อบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพการทำงาน มีการวิเคราะห์ทีมงานและบุคลากร ประเมินสภาพความต้องการของสังคมเพื่อให้สอดคล้องกับภารกิจการเผยแผ่ มีการจัดทีมงานและบุคลากร เข้ามาฝึกอบรมในวัดหรือโรงเรียนเพื่อสร้างความชำนาญการเผยแผ่ที่ชัดเจนตามลำดับ

๒.๔ การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ ด้านการอำนวยความสะดวก โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อเรียงจากมากไปหาน้อยคือ มีการรวบรวม เก็บรักษา กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ ให้อยู่ในสภาพถาวร มีการติดตามและควบคุมการใช้จ่ายงบประมาณด้านการเผยแผ่ เช่น อุปกรณ์เครื่องมือสื่อสาร คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น มีการปฏิบัติงานร่วมกันหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีการดำเนินการเกี่ยวกับการจัดทำแผนโครงการ ตรวจสอบ กำหนดคุณลักษณะของสื่อต่างๆ ทุกประเภทเพื่อการเผยแผ่ มีการจัดทำสื่อด้านการเผยแผ่เพื่อสอนนักเรียน ทีมงานบุคลากร ให้ได้ทราบระบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพ มีการจัดระบบการทำงานด้านการเผยแผ่ของวัดอย่างถูกต้องตามประเพณีนิยมและกฎระเบียบของวัด ตามลำดับ

๒.๕ การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ ด้านการควบคุม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานเผยแผ่ที่ได้รับมอบหมาย ยอมรับและปฏิบัติตาม มีการตรวจสอบระบบข้อมูลสารสนเทศที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติงาน เหมาะสมต่อความต้องการของผู้ใช้บริการ มีการสื่อสารไปยังบุคลากรทุกระดับ มีการ

ทำงานตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการเผยแผ่อย่างชัดเจน สอดคล้องนโยบายและทางการปฏิบัติงาน มีการประเมินผลงานการควบคุมคุณภาพการปฏิบัติงานเผยแผ่อย่างต่อเนื่อง มีหลักการและวิธีปฏิบัติงานที่ทำให้มั่นใจได้ว่า เมื่อนำไปเผยแผ่แล้วจะเกิดผลดีตามที่ได้กำหนดไว้ มีการควบคุมระบบการเงิน และมีวิธีการดำเนินงานด้านการเผยแผ่ตามระบบการทำงาน หากพบข้อบกพร่อง แก้ไขข้อบกพร่องทันที ตามลำดับ

๓. การบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า

๑. การวางแผนงาน (Planning)

การบริหารจัดการเกี่ยวกับเรื่องการวางแผน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ ถือว่าหัวใจหลักสำคัญในการขับเคลื่อนงานด้านการเผยแผ่เพื่อให้เกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น จึงยกประเด็นศึกษาวิเคราะห์ส่วท (SWOT Analysis) ได้ดังนี้คือ

จุดแข็ง (Strength) ของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ มีเจ้าคณะพระสังฆาธิการที่อยู่ในพื้นที่ตลอดและมีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์ประสานงานกลางประจำจังหวัด อำนวยความสะดวกเป็นที่ปรึกษา พัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้การอุปถัมภ์ และปฏิบัติตามนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์และอื่นๆ ตามที่ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนดหรือมอบหมายให้ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดมีสำนักงานตั้งอยู่ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สรุปแล้วก็คือการมีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง

จุดอ่อน (Weakness) ในสภาพปัญหาการบริหารจัดการ โดยเฉพาะพื้นที่ที่ดูแลปรากฏว่าขาดความกระตือรือร้นเนื่องจากไม่มีศาสนาอื่นเป็นคู่แข่งและสภาพภูมิศาสตร์ไม่เอื้อต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่สืบเนื่องจากเขตพื้นที่ดังกล่าวยังมีหน่วยธุรกิจชุมชนมากมาย พระสงฆ์ต้องรับบทบาทหน้าที่ที่ไม่ตรงสายงานที่ตนเองถนัด เพราะเจ้าคณะพระสังฆาธิการส่วนหนึ่งได้มอบหมายภาระหน้าที่ให้พระเลขาฯ ได้ทำบทบาทหน้าที่แทน ปัญหาในการวางแผนงานจึงเป็นปัญหาเพราะเป้าหมายของงานไปถึงผู้รับผิดชอบและปฏิบัติหน้าที่โดยตรง

โอกาส (Opportunity) สิ่งที่สำคัญมากคือผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ พระพุทธเจ้าตรัสว่าผู้บริหารต้องมีจักขุมตา แปลว่า มีสายตาวัดยาวไกล คือมองการณ์ไกล วิสัยทัศน์ช่วยให้ผู้บริหารสามารถวาดภาพจุดหมายปลายทางได้ชัดเจนและใช้สื่อสารให้สมาชิกภายในองค์กรยอมรับและดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางนั้นองค์กรทั้งหมดก็จะถูกขับเคลื่อนไปด้วยวิสัยทัศน์นี้ โดยมีกิจกรรมที่มีประเทศไทยเป็นศูนย์กลาง เช่น การประชุมผู้นำทางพระพุทธศาสนาเนื่องในเทศกาลวันวิสาขบูชา การจัดตั้งสมาคมมหาวิทยาลัยพุทธศาสนา เป็นต้น ประการที่ ๒ องค์กรพุทธศาสนาต้องรุกเข้าไปในสถาบันการศึกษา เช่น ทำค่ายพุทธบุตร เข้าไปจัดทำหลักสูตรวิชาพุทธศาสนา เข้าไปสร้างสรรค์สื่อหรือวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนวิชาพุทธศาสนา ส่งครูพระสอนศีลธรรมจำนวนสองหมื่นรูปไปสอนตามสถาบันการศึกษาต่างๆ เป็นต้น

อุปสรรค (Threat) ในด้านการวางแผนงานหรือโครงสร้างขององค์กรยังขาดความชัดเจน ถูกระบบอุปถัมภ์มากจนเกินไป การไม่ปรับทำที่และปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารจัดการ

ถือว่าเป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการเพราะเป็นการไม่เปิดโอกาสให้ผู้ที่เหมาะสมหรือทำงาน บุคลากรรุ่นใหม่ไม่มีโอกาสได้ขึ้นมาทำงานด้านนี้ ส่งผลกระทบไปถึงด้านอื่นๆ ด้วย ฉะนั้น พระนักเผยแผ่ต้องปรับท่าทีอย่างไรให้เหมาะสมรวมไปถึงผู้บริหารด้วย

สรุปจากสภาพปัญหาที่ค้นพบเกี่ยวกับการวางแผนงานในการบริหารจัดการการเผยแผ่

๑. ขาดการวางแผนที่ดี ระยะเวลาที่เหมาะสม
๒. ขาดหลักสูตรการอบรม ในท้องที่ที่มีพระสงฆ์ปฏิบัติงานอยู่และสถานที่ข้างเคียง
๓. ควรให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการบริหารการจัดการ ชี้แจงนโยบายให้ชัดเจนและโปร่งใส

สามารถตรวจสอบได้

๒. การจัดการองค์กร (Organizing)

ในการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ โดยจุดมุ่งหมายสำคัญก็คือระบบโครงสร้างขององค์กรกับการประสานกับหน่วยงานย่อยๆ การกำหนดบทบาทหน้าที่สำคัญขององค์กรถือว่าเป็นเรื่องสำคัญต่อการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ จึงยกประเด็นศึกษาวิเคราะห์สวอท (SWOT Analysis) ได้ดังนี้คือ

จุดแข็ง (Strength) ของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ ได้กำหนดโครงสร้างขององค์กรอย่างเป็นทางการ โดยการจัดแบ่งออกเป็นหน่วยงานย่อยต่างๆ เช่น มีเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด ตามลำดับลงมาและกำหนดอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละองค์กรไว้อย่างชัดเจน รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานย่อยเหล่านั้น

จุดอ่อน (Weakness) เนื่องจากพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ เป็นองค์กรที่ใหญ่ทั้งพื้นที่ ระดับผู้บริหาร โครงสร้างขององค์กร แต่กลับกลายเป็นว่าต่างคนต่างทำหน่วยงานหรือวัดแต่ละวัด พระสงฆ์ ผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านก็ทำไปหรือบางวัดมีศักยภาพในการจัดการด้านการเผยแผ่ก็ทำไป ซึ่งจากการวิเคราะห์แล้วเห็นว่าองค์กรนี้ยังขาดความเสมอภาคและขาดความชัดเจนในการทำงานอยู่

โอกาส (Opportunity) ของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ นี้ถือว่าเป็นโอกาสอันนี้เพราะเป็นที่ตั้งของสถาบันการศึกษา ศูนย์การศึกษาทั้งปริยัติธรรม บาลี อีกมากมายพร้อมกันนั้นยังมีสำนักเรียนที่มีชื่อเสียงกระจายอยู่ตามจังหวัด อำเภอ ต่างๆ เปิดโอกาสให้พระสงฆ์ได้มีการศึกษาเล่าเรียนเพื่อหาความรู้ด้านพุทธธรรมเพื่อมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป

อุปสรรค (Threat) ของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ ถือว่าเป็นองค์กรสงฆ์ที่มีขนาดใหญ่ สำนักหรือองค์กรที่ทำหน้าที่ด้านการเผยแผ่ยังกระจายตัวอยู่เป็นกลุ่มเล็กๆ คือต่างคนต่างทำ ถือเอาศักยภาพของตนเองเป็นหลัก การร่วมมือกันโดยยึดหลักเกณฑ์หรือระเบียบของมหาเถรสมาคมมาเป็นแบบนั้นอย่างหรือแนวทางในแนวเดียวกันนั้นยังไม่ชัดเจนมากเท่าที่ควร

สรุปจากสภาพปัญหาที่ค้นพบเกี่ยวกับการจัดการองค์กร

๑. กำหนดอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละองค์กรไว้อย่างชัดเจน แต่ไม่สามารถที่ปฏิบัติได้

๒. บางวัดมีศักยภาพในการจัดการด้านการเผยแผ่ก็ทำแบบต่างคนต่างทำ

๓. การจัดสายงานและการจัดตัวบุคคล (Staffing)

ในการบริหารจัดการการจัดการเกี่ยวกับตัวพระสงฆ์ในองค์กร นับตั้งแต่การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การคัดเลือก การบรรจุแต่งตั้งบุคลากร การเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง เงินเดือน

การโยกย้าย การพัฒนาพระสงฆ์ในองค์กรเรื่อยไปจนกระทั่งการให้พระสงฆ์พ้นจากตำแหน่ง จึงยกประเด็นศึกษาวิเคราะห์สวอท (SWOT Analysis) ได้ดังนี้คือ

จุดแข็ง (Strength) หากมองไปที่จุดเริ่มต้นของการเกิดองค์กรสงฆ์ในพระพุทธศาสนา และกาลต่อมาได้เกิดคณะพระสงฆ์ การจัดการองค์ทางพระพุทธศาสนาจึงเน้นไปที่การบริหารองค์กรฝ่ายพระสงฆ์ แต่ในที่นี้การบริหารจัดการการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ มีการจัดการโครงสร้างองค์กรให้มีสายบังคับบัญชาที่ชัดเจน จากเจ้าคณะพระสังฆาธิการระดับสูงสู่ระดับล่างเพื่อสนับสนุนนโยบายของผู้บริหารในระดับสูงเป็นอย่างดี

จุดอ่อน (Weakness) ปัจจุบันการองค์กรสงฆ์โดยเฉพาะอย่างองค์กรที่ดูแลด้านการเผยแผ่จะยังเหลือแต่เฉพาะขององค์กร สภาพปัญหาของบุคลากรสงฆ์บางท่านแบกรับภาระหน้าที่หลายบทบาทจึงจำกัดด้วยเวลา ซึ่งบางรูป มีอายุ พรรษามากการเดินทางจึงเป็นอุปสรรค องค์ความรู้ไม่ตรงกับงานด้านการเผยแผ่ด้วย

โอกาส (Opportunity) การจัดการองค์กรโดยเฉพาะด้านการเผยแผ่ ปัจจุบันได้มีคณะกรรมการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดโดยมีเจ้าคณะภาค และรองเจ้าคณะภาคในเขตการปกครองคณะสงฆ์ของจังหวัดนั้นเป็นที่ปรึกษา เจ้าคณะจังหวัดหรือผู้ที่เจ้าคณะจังหวัดมอบหมายเป็นประธาน รองเจ้าคณะจังหวัดเป็นรองประธาน ผู้แทนเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส และเลขานุการจำนวน ๕ รูป แต่ไม่เกิน ๗ รูป ผู้แทนบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๘ รูป หัวหน้าส่วนราชการ และผู้นำท้องถิ่น จำนวน ๕ คน ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๕ รูป/คน ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นกรรมการเลขานุการและผู้ช่วยเลขานุการ จำนวน ๕ คน ซึ่งกำลังอยู่ในช่วงของการจัดสัมมนาเพื่อหาจุดร่วมในเขตพื้นที่ปกครองคณะสงฆ์ในหนต่างๆ

อุปสรรค (Threat) ปัญหาเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการองค์กรก็คือ บุคลากรสงฆ์คือการสื่อสารเพราะขาดเครื่องมือ และด้วยองค์ความรู้ใหม่ พระสงฆ์ได้รับการศึกษาน้อยขาดทักษะ วิธีการที่จะนำไปประยุกต์และเผยแผ่

สรุปจากสภาพปัญหาที่ค้นพบเกี่ยวกับการจัดการองค์กรในการบริหารจัดการการเผยแผ่

๑. ขาดบุคลากรที่มีอุดมการณ์ ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย
๒. ขาดผู้มีความชำนาญ และความต่อเนื่องในการเผยแผ่
๓. จัดหาบุคลากรด้านการเผยแผ่ให้เพียงพอต่อพื้นที่ที่อยู่ในข่ายการขยายงาน

ฉะนั้น การบริหารงานด้านบุคลากรอันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การรักษา สภาพการทำงานและการควบคุมการปฏิบัติงานของบุคลากรสงฆ์

๔. การอำนวยการ (Directing)

การอำนวยการกล่าวคือการทำหน้าที่ในการตัดสินใจ วินิจฉัยสั่งการ การออกคำสั่ง มอบหมายภารกิจงานไปให้ผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นบทบาทสำคัญต้องใช้ภาวะของการเป็นผู้นำในการกระตุ้นจูงใจคนให้ยอมรับในผู้บริหาร จึงยกประเด็นศึกษาวิเคราะห์สวอท (SWOT Analysis) ได้ดังนี้ คือ

จุดแข็ง (Strength) ในส่วนของของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ ได้มีลำดับเจ้าคณะพระสังฆาธิการ มีการสั่งการมอบหมายงานมาเป็นลำดับขั้นตอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของ

พระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ งานในส่วนต่างๆ ได้มีพระเลขาฯ ได้สนองงานส่วนนี้อย่างเสมอมาและต่อเนื่อง องค์กรที่ทำบทบาทหน้าที่ส่วนนี้ยังมีที่ตั้งและสำนักงานเป็นของตนเองอย่างชัดเจน

จุดอ่อน (Weakness) การสั่งงานในระบบขององค์กรที่เป็นอยู่ยังอยู่ในระบบเดิมๆ ไม่ทันสมัย เมื่อมองจากการก้าวหน้าของเทคโนโลยีของสังคมปัจจุบัน องค์กรสงฆ์ยังไม่จับสิ่งเหล่านั้นมาให้เกิดประโยชน์ให้มากกว่าที่เป็นอยู่ เช่น การส่งเอกสาร วาระการประชุม ข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น บวกกับพระสงฆ์กับองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นในสมัยปัจจุบัน พระสงฆ์ไม่สามารถก้าวล่วงและรู้ในสิ่งต่างๆ และศาสตร์ต่างๆ เพื่อนำมาปรับใช้ในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

โอกาส (Opportunity) ของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ โชคดีที่มีสถาบันการศึกษาในระดับต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นนักธรรม บาลี อุดมศึกษา เปิดโอกาสให้พระสงฆ์ได้เข้ามาศึกษาหาความรู้เพิ่มทักษะและศักยภาพของตนเองและองค์กร เกิดประโยชน์ต่อระดับพระสังฆาธิการที่อยู่ในสายงานบริหาร สายปฏิบัติการได้อย่างแท้จริง

อุปสรรค (Threat) ด้วยภาระบทบาทหน้าที่ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน พระสงฆ์มีบทบาททางสังคมมากขึ้น ส่งผลกระทบไปถึงหน่วยงานของตนเอง โดยเฉพาะเรื่องการสั่งการ ด้วยพระสังฆาธิการที่มีบทบาทหน้าที่ในปัจจุบันมากด้วยอายุ พรรษามาก การปฏิบัติหน้าที่จึงทำหน้าด้อยประสิทธิภาพ

สรุปจากสภาพปัญหาที่ค้นพบเกี่ยวกับอำนาจการ

๑. พระสงฆ์มีองค์ความรู้ที่น้อยยังเข้าไม่ถึงระบบองค์ความรู้สมัยใหม่

๒. ระดับพระสังฆาธิการยังมากด้วยอายุ พรรษา การทำงานไม่มีประสิทธิภาพ

๕. การควบคุม (Control)

รูปแบบการบริหารจัดการองค์กรด้านการเผยแผ่ ด้วยวัตถุประสงค์สำคัญของการดำเนินการคือการรายงานและการประเมินผล ทุกกระบวนการจึงต้องผ่านช่องทางนี้ จึงยกประเด็นศึกษาวิเคราะห์สวอต (SWOT Analysis) ได้ดังนี้คือ

จุดแข็ง (Strength) ของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ มีการจัดทำ รวบรวมบัญชีรายชื่อ ที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์ บุคลากร การเผยแผ่พระพุทธศาสนา พร้อมกับจัดหาวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือประกอบการเรียนการสอนและการเผยแผ่ประจำศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติอยู่แล้ว ถือว่าเป็นจุดแข็งขององค์กร

จุดอ่อน (Weakness) หน่วยงานที่ดูแลและรับผิดชอบยังมีความสลับซับซ้อนกันอยู่ ทำให้ผลของการประเมินผลของการดำเนินขาดช่วง ระหว่างหน่วยงานของพระสงฆ์และหน่วยงานของทางราชการโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำแต่ละจังหวัด

โอกาส (Opportunity) การทำหน้าที่ในการรับฟังรายงานผลการปฏิบัติงานของบุคคลและหน่วยงานที่เป็นผู้ใต้บังคับบัญชาได้รายงานมา การรายงานถือเป็นมาตรการในการตรวจสอบและควบคุมงานด้วย

อุปสรรค (Threat) แต่ละองค์กรสงฆ์ไม่ว่าจะเป็นวัด สำนักปฏิบัติธรรมที่ทำหน้าที่ดูแลยังถือกฎระเบียบสำนักของตนเอง ฉะนั้น การส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันจึงถือว่ายังมีน้อย

สรุปจากสภาพปัญหาที่ค้นพบเกี่ยวกับการรายงานผลการดำเนินงาน

๑. ความทับซ้อนกันของหน่วยงาน

๒. มีการรายงานไปแล้วไม่นำผลของการรายงานนั้นไปสู่ภาคปฏิบัติหรือสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินงานกับสภาพปัญหาที่เป็นอยู่

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง”การบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ” มีข้อค้นพบที่สำคัญ จึงนำอภิปรายผล ดังนี้

การบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า พระสงฆ์มีการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับความเป็นจริง แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ คือ

ด้านการวางแผน มีแผนนโยบายและปฏิบัติงานตามแผนนโยบายของวัดเพื่อการบริหารจัดการคณะสงฆ์ อย่างถูกต้องมีประสิทธิภาพ ด้านการจัดองค์การ ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการอำนวยการและด้านการควบคุม พระสงฆ์ก็ให้ความสำคัญเท่าเทียมกัน จากผลการศึกษาก็พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับความเป็นจริงที่พระสงฆ์ให้ความสำคัญต่อด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วทุกด้านอย่างเท่าเทียมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **นาวัน วงศ์รัตนมัจฉา^๑** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก” ผลการศึกษาก็พบว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาควรมีแผนการหรือโครงการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๒) ควรชักชวนเรียนพระปริยัติธรรมและนักธรรมให้มากขึ้น ๓) ควรให้ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรเรียนพระปริยัติธรรมและนักธรรมอย่างต่อเนื่อง

เมื่อพิจารณาการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ

ด้านการจัดองค์การ พบว่า พระสงฆ์มีการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก เนื่องจากว่าด้านการจัดองค์การนี้ พระสังฆาธิการมีการจัดองค์การตามวัตถุประสงค์ของการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ชัดเจนและมีทีมงานในการเผยแผ่ ทั้งวัตถุประสงค์ของ เครื่องอุปกรณ์ ในการดำเนินงานที่มีคุณภาพตามนโยบาย จึงทำให้พระสงฆ์มีบทบาทในด้านนี้อย่างมากต่อการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ สอดคล้องกับ **บัญชายุทธ นาคมุจลินท์** ได้วิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การบริหารองค์การในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี” พบว่า การบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้นั้นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของทฤษฎีและหลักการบริหารทั่วไป เพื่อจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการทำงาน สถานการณ์และสิ่งแวดล้อม พระพุทธเจ้าทรงใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารองค์การการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระองค์อาศัยกระบวนการและทรัพยากรทางการบริหารต่างๆ เป็นปัจจัยในการบริหาร ปัจจุบันมีทฤษฎีการบริหารองค์การสมัยใหม่

^๑ พันตำรวจโท นาวัน วงศ์รัตนมัจฉา, “ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก”, **ปริญญาพุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔),

เกิดขึ้นมากมาย สามารถนำมาใช้บริหารองค์กรแล้วประสบผลสำเร็จ เช่น ทฤษฎีองค์กร ทฤษฎีการบริหาร ทฤษฎีภาวะผู้นำ ทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ เป็นต้น^๒

เมื่อพิจารณาการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ

ด้านการบริหารงานบุคคล พบว่า พระสงฆ์มีการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก เนื่องจากพระสังฆาธิการมีการจัดทีมงานและบุคลากร เข้ามาฝึกอบรมในวัดหรือโรงเรียนเพื่อสร้างความชำนาญการเผยแผ่ที่ชัดเจนเพื่อสร้างองค์ความรู้แก่ทีมงานและบุคลากร เช่น การเทศน์ การบรรยาย การพูด การแนะนำ การสอนจิตวิทยา ข่าวสาร เทคโนโลยี อินเทอร์เน็ต เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ **พระครูภาวนาโสภิต** (บุญรัตน์ เมืองวงศ์)^๓ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนา” พบว่ารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นรูปแบบขั้นบันไดมีการประสานงานแบบบนลงล่างลงมาตามลำดับขั้น คือ ระดับภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล วัด ส่วนในเขตล้านนามีอัตลักษณ์ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นของตนเอง ด้านแนวทางการบริหารจัดการเจ้าอาวาสสั่งการให้ดำเนินงานตามจารีตประเพณีที่เคยปฏิบัติมา ในปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการใหม่ มาใช้เพื่อรองรับความทันสมัย ตามแนวทางปฏิบัติของพระสังฆาธิการที่มีหน้าที่กำหนดนโยบายเพื่อปฏิบัติงานส่วนหนึ่งการบริหารเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เห็นเป็นรูปธรรมก็คือ สายงานของพระธรรมทูต ซึ่งพระธรรมทูตจะมีหน้าที่สั่งสอนอบรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรง มีองค์กรมีการจัดอบรมฝึกฝนรับนโยบายและงบประมาณมาปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่จากการศึกษาพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนานั้นต้องอาศัยความร่วมมือกับทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลหรือภาคประชาชนพุทธศาสนิกชนทุกคนเพื่อให้พระพุทธศาสนาดำรงต่อไปในอนาคต^๔

เมื่อพิจารณาการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ

ด้านการอำนวยการ พบว่า พระสงฆ์มีการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พระสังฆาธิการมีการรวบรวม เก็บรักษา กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ ให้อยู่ในสภาพถาวรและการดำเนินการเกี่ยวกับการจัดทำแผนโครงการตรวจสอบ กำหนดคุณลักษณะของสื่อต่างๆ ทุกประเภทเพื่อการเผยแผ่อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่ง

^๒ บัญชายุทธ นาคมุจลินท์, วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี”, **พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต** (พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๖),

^๓ พระครูภาวนาโสภิต (บุญรัตน์ เมืองวงศ์), “การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนา”, **ปริญาปราชญ์ดุษฎีบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยปทุมธานี, ๒๕๕๓).

^๔ พระครูภาวนาโสภิต (บุญรัตน์ เมืองวงศ์), “การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนา”, **ปริญาปราชญ์ดุษฎีบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยปทุมธานี, ๒๕๕๓).

สอดคล้องกับ **ทรงวิทย์ แก้วศรี^๕** ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของ พระพุทธเจ้า” ผลการวิจัยพบว่า

๑) พระพุทธเจ้าทรงประกาศศาสนา ด้วยพระปรีชาสามารถและกุศโลบายอันแยบยล ลึกซึ้ง ยุทธวิธีของพระองค์นั้น เมื่อเทียบเคียงแล้วแสดงว่า ทฤษฎีการบริหารเชิงยุทธวิธีของตะวันตก มาสอดคล้องกับวิธีการของพระพุทธเจ้าโดยมีข้อสงสัย ทั้งวิธีการของพระพุทธเจ้ามีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุดด้วย

๒) ตามหลักการวิเคราะห์สวอต (SwotAnalysis) ของตะวันตก แยกการวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมออกเป็น ๒ คือ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อหาโอกาสและภัยอันตราย และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน เพื่อหาจุดแข็งและจุดอ่อน พระพุทธเจ้าทรงวิเคราะห์โดยรวม ทุกสภาพแวดล้อม ในการวิเคราะห์นั้น ผู้วิจัยจำแนกสภาพแวดล้อมต่างๆ ออกเป็น ๓ กลุ่มคือ สภาพแวดล้อมทางศาสนา สภาพแวดล้อมทางการเมืองการปกครอง และสภาพแวดล้อมทางสังคม จึง ทรงสามารถนำพระศาสนาเข้าแทรกซึมในหมู่ประชาชนชาวชมพูทวีป จนประดิษฐาน พระพุทธศาสนาได้มั่นคงภายในเวลาเพียง ๔ ปี

๓) กระบวนการคิดออกมาเป็นทฤษฎีระหว่างตะวันตกกับพระพุทธเจ้า แตกต่างกัน ตะวันตกหรือสามัญชนทั่วไปนั้นคิดตั้งทฤษฎีจากปัญหา คือ ความรู้แค่ ๒ ประการ ได้แก่เงินตามย ปัญญาและสุตมยปัญญา จึงเป็นการตั้งสมมุติฐานแล้วคิดหาวิธีการเพื่อไปสู่เป้าหมาย โดยคาดคะเน เอาว่าจะต้องเป็นไปตามนั้น ซึ่งอาจจะไม่แน่นอน แต่พระพุทธเจ้าทรงคิดค้นทฤษฎีจากภาวนามย ปัญญา ได้ผ่านการทดลองปฏิบัติการจนเห็นผลมาแล้ว จึงทรงนำมาประมวลสรุปเป็นทฤษฎี อาจจะ กล่าวได้ว่าตะวันตกคิดทฤษฎีต่างๆ ได้เพียงแค่ “ทฤษฎี” แต่พระพุทธเจ้านั้นทรงคิดได้ถึงขั้นเป็น ทฤษฎีปฏิบัติ

๔) ยุทธวิธีการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้าทุกขั้นตอน สามารถนำหัวข้อธรรมมาใช้ เป็นหลักควบคู่กันไปได้อย่างกลมกลืน กล่าวคือการใช้โยนิโสมนสิการ การตัดสินใจใช้ปริยญา ๓ อธิฐาน ๔ และปัญจธรรม ๓ การวางแผนใช้โกศล ๓ และสัมมปปธาน ๔ การบริหารใช้อธิปไตย ๔ พลละ ๔ และทฤษฎีอัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม ๔ ภาวะผู้นำใช้อัตตหิตสมบัติ ปรีติปฏิบัติ และยุทธการ แบบทหารมีอาชีพตามที่ตรัสไว้ในโยธาสีวสูตร

๕) ยุทธวิธีของพระพุทธเจ้านั้น สามารถบูรณาการออกมาใช้กับการดำเนินงานทั่วไปใน องค์การต่างๆ ในที่นี้แสดงเป็นรูปแบบไว้ ๓ รูปแบบคือ แบบตรีกธรรม แบบจตุราริยสัง และแบบ รัตนตรัย แต่ละแบบแสดงด้วยแผนภูมิให้เห็นวิธีการและขั้นตอนอย่างชัดเจน สุดท้ายได้แสดงตัวอย่าง การบูรณาการยุทธวิธีแบบพุทธวิธี ใช้กับห้องสมุดและสถาบันวิทยบริการ “แบบรัตนตรัย” เพื่อ เป็นแบบอย่างแก่องค์การต่างๆ นำไปประยุกต์ใช้ในฐานะเป็นองค์ความรู้ใหม่ต่อไป

เมื่อพิจารณาการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัด สมุทรปราการ

^๕ ทรงวิทย์ แก้วศรี, “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”, **ปริญา พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

ด้านการควบคุม พบว่า พระสงฆ์มีการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์มีหลักการและวิธีปฏิบัติงานที่ทำให้มั่นใจได้ว่า เมื่อนำไปเผยแผ่แล้วจะเกิดผลดีตามที่ได้กำหนดไว้และทำงานตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการเผยแผ่อย่างชัดเจน สอดคล้องนโยบายและทางการปฏิบัติงานซึ่งสอดคล้องกับ **สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา**^๖ รายงานการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษาแนวใหม่” ผลการศึกษาพบว่า จะเน้นไปที่ความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกและการร่วมเป็นเครือข่าย การควบคุมคุณภาพและปรับปรุงการดำเนินงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงาน ประกอบด้วย ๔ ได้แก่ ด้านนโยบายการอุดมศึกษาเพื่อปวงชน ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรที่จำกัดและการมุ่งเน้นคุณภาพและประสิทธิภาพ ด้านความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารรูปแบบต่างๆ และด้านการปกครองตนเองของสถาบัน ส่วนรูปแบบการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษา แนวใหม่ พบว่า สรุปได้ ๔ รูปแบบ คือ ๑) แบบองค์กรที่เน้นกระบวนการ ๒) แบบผู้ประกอบการหรือบริษัท ๓) แบบวิสาหกิจหรือนวัตกรรม และ ๔) แบบเครือข่าย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยทำให้ได้ข้อเสนอในประเด็นหลักแก่หน่วยงานวิจัย หน่วยงานปฏิบัติการเพื่อคุ้มครองพระพุทธศาสนา หน่วยงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาและผู้ศึกษาวิจัย ดังนี้

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

๑. คณะสงฆ์ควรสนับสนุนและส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีการเทศน์ สอน แสดงธรรม หรือปาฐกถาธรรม เพื่อขัดเกลากิจใจญาติโยม

๒. คณะสงฆ์ควรพัฒนาสื่อที่ใช้ในการช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยู ซีดี เป็นต้น

๓. สำนักงานพระพุทธศาสนาควรสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั่วทุกวัด ไม่กระจุกตัวอยู่เฉพาะเขตเมือง หรือเขตที่เจริญแล้วเพียงอย่างเดียว

๔. รัฐบาลควรกำหนดให้เป็นนโยบายแห่งชาติ ให้คนในชาติได้รับการขัดเกลาคุณธรรมจริยธรรมจากพระสงฆ์โดยตรง

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑. คณะสงฆ์ควรประพัตินให้เป็นแบบอย่างที่ดี น่าเลื่อมใส เคารพศรัทธา เช่น พุดจาไพเราะ อ่อนหวาน ไม่พูดคำหยาบ ประพัตินสมเหมาะสมแก่ตามสมณะสาธูป เป็นต้น

๒. คณะสงฆ์ควรรับฟังคำแนะนำวิพากษ์วิจารณ์ได้ ตรงต่อเวลาและไม่เห็นแก่ลาภสักการะมากจนเกินไป

๓. คณะสงฆ์ควรเทศน์ให้กระชับเวลา ได้ใจความเทศน์เฉพาะสาระสำคัญๆ ไม่นานเกินไป ทันสมัย และเข้ากับโลกปัจจุบันได้

^๖ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, รายงานการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษาแนวใหม่, กรกฎาคม ๒๕๔๖, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.qa.kmutnb.ac.th/qa_knowledge/edu/full46077.pdf [๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๖].

๔. คณะสงฆ์ควรมีลีลาและวิธีการเทศน์ที่น่าฟัง มีการยกอุทาหรณ์หรือยกตัวอย่างประกอบ

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในประเด็นต่อไปนี้

๑. ควรศึกษาความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อรูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในจังหวัดอื่นๆ

๒. ควรศึกษาทัศนคติของประชาชนในเขตปกครองที่มีต่อรูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการระดับหนหรือระดับประเทศ

๓. ควรศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในเชิงเปรียบเทียบกับศาสนาอื่นๆ